КОНСТИТУЦІЙНІ ПРИНЦИПИ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ НЕДИСКРИМІНАЦІЇ ЗА ВІКОВОЮ ОЗНАКОЮ

ГРЕНЬ Наталія Михайлівна - кандидат юридичних наук, суддя Львівського окружного адміністративного суду

<https://orcid.org/0000-0001-5780-9423>

УДК 304.4

DOI 10.32782/NP.2021.1.7

Стаття посвячена аналізу принципів правової політики в сфері недискримінації по віковому признаку. Указано, що правовая политика демократического государства должна обеспечить функционирование органов публичной власти в свете максимального обеспечения прав и свобод граждан и противодействия дискриминации. Принципы правовой политики определяют ее основные принципы, ключевые парадигмы.

Автором определены основные принципы правовой политики в исследуемой сфере. Первичным и основополагающим выступает принцип верховенства права. Этот принцип стал основой функционирования конституционализма. Верховенство права указывает на необходимость существования системы правовых требований, которые заключаются в формировании, изменении, прекращении функционирования правовых норм, осуществлении правотворческой деятельности и правореализационной практики, существование комплекса нормативно-правовых актов. Однако только указанным нельзя в полной мере удовлетворить общественные интересы. В содержании принципа законности вытекает необходимость функционирования органов государственной власти и местного самоуправления с неуклонным соблюдением определенных правовых норм, в соответствии с законом и в порядке предусмотренным законом.

По мнению автора, принцип равенства также следует определить как общий принцип недискриминации. Конституционное

закрепление равенства по признаку возраста все же не может быть оценено положительно. Учитывая актуальность вопроса, его широту следовало все же возраст, как признак не относить к «другим признакам», а добавить в первичный перечень. Указанное крайней мере способствовало бы актуализации проблематики на научном и праксиологического уровнях.

Также исследовано принцип справедливости, позиционируется как справедливое распределение государственных и общественных ресурсов и механизмов, что является весомым фактором как предотвращения так и преодоления дискриминации по возрасту.

Ключевые слова: принципы, правовая политика, дискриминация, возраст, признаки дискриминации.

Постановка проблеми

Правова політика держави, що задекларувала себе як правова та демократична повинна ґрунтуватися на цінності прав та свобод людини і громадянина. Дискримінація за будь якою ознакою – це первинне порушення принципу рівності людини. Нажаль, у сучасному суспільстві, незважаючи на значні зусилля міжнародних інституцій та наявність спеціальних законодавчих норм, подолати проблему дискримінації або дещо нормалізувати наявні негативні прояви не вдається. Цей фактор обумовлений багатьма чинниками, серед яких соціально-економічна криза, загрози пандемічного характеру, глобалізаційні виклики, неефективність

реформ чинного законодавства та юридичної практики, відсутність дієвих гарантій у сфері прав та свобод громадян. Вагомим чинником також виступає стан правової культури та толерантності громадянського суспільства.

За результатами соціологічного опитування, проведеного Фондом демократичних ініціатив імені Ілька Кучеріва, серед усіх цінностей толерантність займає останнє місце, і ця категорія є вагомою тільки для 31 % респондентів, проте все ж порівняно з 2016 роком цей показник зріс на 6 % [1]. Тому вагомо на науковому рівні присвячувати більшу увагу питанням подолання дискримінації людей та вироблення національних стандартів подолання цього ганебного явища.

Стан дослідження

Питаннями дискримінації в сучасному національному праві займалися багато науковців. Значними доробками відзначилися представники як загальнотеоретичної юриспруденції, так і конституційного права, зокрема Д. Белов, Ю. Бисага, Н. Дрьоміна-Волок, І. Жаровська, Г. Журавльова, М. Скорик, П. Рабінович, В. Селіванов та інші. Однак актуальність проблематики вказує на потребу окремого аналізу питання подолання дискримінації за ознакою віку, а також аналізу правової політики в цьому напрямку.

Метою цієї статті є проведення аналізу принципів правової політики у сфері недискримінації за віковою ознакою.

Виклад основних положень

Дискримінація за віком займає лідируючі позиції серед інших ознак дискримінації. Вказане зумовлено тим, що будь-яка особа може піддаватися дискримінації за цією ознакою, починаючи від дитячого віку до осіб літнього віку особливо. Останні підпадають під дискримінаційні чинники у зв'язку зі зростанням тривалості життя та низьким рівнем, народжуваності. За офіційними даними народжуваність в Україні знизилася на 40% за 10 років У 2020 році в Україні зафіксовано найнижчу народжуваність за

останні 10 років. Вона склала 293457 осіб, тоді коли смертність сягнула 616835 осіб [2]. Тому вагомим питанням загальнодержавного значення є оновлення правової політики у сфері недискримінації за ознакою віку.

Правову політику як актуальну категорію у світлі репрезентованої тематики розуміємо як певну форму «безпосереднього правового вираження державної політики у будь-якій загальнозначущій сфері суспільного життя, яке упорядковується та управляється органами державної влади і органами місцевого самоврядування» (за визначенням В. Селіванова) [3, с. 9]

Вагомо виокремити основні, загальні принципи недискримінації та відобразити їх у контексті недискримінації за віковою ознакою. Вони відображають ті основні базисні компоненти, які відображають основну сутність, тобто максимальну оборону прав та свобод громадян.

У пошуку цих принципів звернемося до наукової позиції І. Жаровської, котра правильно зауважує, що «правова політика цивілізованих народів повинна відповідати аксіологічним принципам верховенства права, демократизму, гуманізму, законності, узгодженості інтересів окремого індивіда, суспільства та держави тощо» [4, с.49].

Загалом визначимо основні принципи правової політики у досліджуваній сфері.

Первинним і основоположним виступає принцип верховенства права. Стаття 8 Конституції вказує, що «в Україні визнається і діє принцип верховенства права» [5]. «Принцип верховенства права є визначальним при формуванні всіх інститутів держави і суспільства в цілому, оскільки закріплює за правами людини значення найвищої соціальної цінності, головного суспільного орієнтиру. Тому варто погодитись із думкою, що принцип верховенства права виступає «принципом принципів» [6, с.65].

Цей принцип став основою функціонування конституціоналізму, який розуміють як правове явище у вузькому та широкому тлумаченні. У вузькому конституціоналізм позиціонується через верховенство норм Основного закону у всій системі права та його визначальне становище серед джерел права. Проте такого розуміння виявилось

недостатньо. Тому розширюють його шляхом позиціонування конституціоналізму як форми державний конституційний устрій держави, що визначає верховенство права у всіх сферах людського та державно-громадського співіснування.

Варто погодитися з Л. Шевченко в тому, що «цей принцип передбачає побудову державного ладу на ґрунті обов'язкового дотримання органами державної влади, судочинства, місцевого самоврядування, їхніми посадовими особами, законотворцями справедливих, обґрунтованих рішень у будь-якій ситуації, незважаючи на силу зовнішніх впливів, які провокують здійснення протилежного» [7, с.8].

Принцип законності – це ще один вагомий принцип правової політики у сфері подолання дискримінації за ознакою віку.

Звернувшись до наукових доробків В. Савенка, відзначимо, що автор слушно розуміє її як «сукупність вимог, гарантій, що забезпечують порядок у державі. Зміст законності полягає в необхідності суворого, абсолютного та конкретного дотримання всіма без винятку суб'єктами права усіх приписів закону та інших нормативно-правових актів. Принцип законності виявляється у двох взаємопов'язаних вимогах: 1) діяти відповідно до положень нормативно-правових актів; 2) виявляти ініціативу з метою забезпечення панування права [8, с.16]

Конституція України предметно не викремлює принцип конституційної законності, хоча його можна вивести з уже цитованої ст. 8 в контексті верховенства права, оскільки ці дві категорії є взаємопов'язані та нероздільні. Верховенство права вказує на необхідність існування системи правових вимог, що полягають у формуванні, зміні, припиненні функціонуванні правових норм, здійсненні правотворчої діяльності та правореалізаційної практики, існуванні комплексу нормативно правових актів. Проте тільки вказаним не можна повною мірою задовільнити суспільні інтереси. У зміст принципу законності також відносимо і функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування з неухильним дотриманням визначених правових норм, відповідно до закону та в порядку,

передбаченому законом. Тому до конституційного закріплення вказаного принципу можемо віднести і статтю 6 Конституції України, де передбачено, що органи законодавчої, виконавчої і судової влади у встановлених межах і відповідно до законів.

На нашу думку, принцип рівності також слід визначити як загальний принцип недискримінації. Науковці практично погодилися з поглядом на принцип рівності як на сутність взамовідносин між людьми та відносин між людьми і державою. «Рівність полягає скоріше в тім, що з тієї загальної властивості людей, що вони є людьми, з рівності людей як людей вона виводить право на рівне політичне й відповідно соціальне значення всіх людей або, принаймні, всіх громадян цієї держави або всіх членів цього суспільства» [9, с.68]

Конституція України присвятила цьому принципу навіть не одну, а практично групу статей. Першочергово це стаття 21, де вказано, що «усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах». Продовжуючи цю позицію, стаття 23 вказує, що «кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей», і в подальшому стаття 24 вже предметно визначає, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Зміст статті вказує про недискримінацію за різними ознаками: «Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками» [5].

Останнє з погляду рівності за ознакою віку все ж не може бути оцінено позитивно. Враховуючи актуальність питання, його широту слід було все ж таки вік, як ознаку не відносити до «інших ознак», а додати в первинний перелік. Вказане принаймні б сприяло актуалізації проблематики на науковому та праксіологічному рівнях.

І наостанок дослідимо принцип справедливості. «Справедливість - поняття про належне, про те, що є надхлибним. Вона є метою й сенсом будь-якої соціальної політики та права. Право ж за своєю суттю, природою

та етимологією передбачається як справедливе. Аналогічно і справедливість існує в межах права та виступає критерієм оцінки соціальних вимог та інтересів як правових чи неправових. Правова справедливість, нарівні зі свободою у юридичному аспекті, є смисловим компонентом категорії рівності у праві як принципу формальної рівності, а не навпаки, і полягає у рівному ставленні до всіх людських істот як до формально рівних» [10, с.65].

Соціальні та фінансові ресурси держави є обмеженими та не можуть задовільнити повністю законні інтереси всіх громадян. Тому принцип справедливості актуалізується в сучасних умовах розвитку державності, особливо в контексті вже довготривалих пандемічних загроз. Тому справедливий розподіл державних і громадських ресурсів та механізмів є вагомим чинником як запобігання, так і подолання дискримінації за віком.

Висновок. Правова політика демократичної держави повинна забезпечити функціонування органів публічної влади у світлі максимального забезпечення прав та свобод громадян та протидії дискримінації. Принципи правової політики визначають її основні засади, ключові парадигми.

Автор визначив основні принципи правової політики у досліджуваній сфері. Первинним і основоположним виступає принцип верховенства права. Цей принцип став основою функціонування конституціоналізму. Верховенство права вказує на необхідності існування системи правових вимог, що полягають у формуванні, зміні, припиненні функціонування правових норм, здійсненні правотворчої діяльності та правореалізаційної практики, існування комплексу нормативно правових актів. Проте тільки вказаним не можна повною мірою задовільнити суспільні інтереси. У зміст принципу законності впливає необхідність функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування з неухильним дотриманням визначених правових норм, відповідно до закону та в порядку, передбаченому законом.

На думку автора, принцип рівності також слід визначити як загальний принцип недискримінації. Конституційне закріплення рівності за ознакою віку все ж не може

бути оцінено позитивно. Враховуючи актуальність питання, його широту, слід було все ж таки вік, як ознаку, не відносити до «інших ознак», а додати в первинний перелік. Вказане принаймні б сприяло актуалізації проблематики на науковому та практичному рівнях.

Також досліджено принцип справедливості, що позиціоновано як справедливий розподіл державних і громадських ресурсів та механізмів, що є вагомим чинником як запобігання, так і подолання дискримінації за віком.

Література

1. Українці стали більш толерантними й активніше захищають свої права: результати опитування. 10 грудня 2020 р. URL: <https://dif.org.ua/article/ukrainsi-stali-bilsh-tolerantnimi-y-aktivnishe-zakhishchayut-svoi-prava-rezultati-opituvannya>
2. Народжуваність в Україні знизилася на 40% за 10 років URL: <https://kontrakty.ua/article/171952> <https://kontrakty.ua/article/171952>
3. Селіванов В. Правова політика України (деякі теоретичні питання сутності, змісту та технології). *Право України*. 2001. № 12. С. 6–14.
4. Жаровська І. М. Правова політика держави (теоретико-правовий аналіз) *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія «Юридичні науки»*. 2020. Т. 7, № 4(28). С. 47–51.
5. Конституція України: закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30, ст. 141
6. Крикунов О. Конституційний принцип верховенства права та підходи до його інтерпретації у зарубіжних державах та Україні *Історико-правовий часопис*. 2015. № 1. С. 61-66. С. 65
7. Шевченко Л. А. Принцип верховенства права: історія становлення *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. «Право»*. 2020. Вип. 32. С. 7-13
8. Савенко В. В. Законність як шлях матеріалізації ідеалу правової реальності у громадянському суспільстві *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. Вип. 2. С. 12-17.

АНОТАЦІЯ

Статтю присвячено аналізу принципів правової політики у сфері недискримінації за віковою ознакою. Вказано, що правова політика демократичної держави повинна забезпечити функціонування органів публічної влади у світлі максимального забезпечення прав та свобод громадян та протидії дискримінації. Принципи правової політики визначають її основні засади, ключові парадигми.

Автор визначив основні принципи правової політики у досліджуваній сфері. Первинним і основоположним виступає принцип верховенства права. Цей принцип став основою функціонування конституціоналізму. Верховенство права вказує на необхідності існування системи правових вимог, що полягають у формуванні, зміні, припиненні функціонування правових норм, здійсненні правотворчої діяльності та правореалізаційної практики, існування комплексу нормативно правових актів. Проте тільки вказаним не можна повною мірою задовільнити суспільні інтереси. Зі змісту принципу законності випливає необхідність функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування з неухильним дотриманням визначених правових норм, відповідно до закону та в порядку, передбаченому законом.

На думку автора, принцип рівності також слід визначити як загальний принцип недискримінації. Конституційне закріплення рівності за ознакою віку все ж не може бути оцінено позитивно. Враховуючи актуальність питання, його широту, слід було все ж таки вік, як ознаку, не відносити до «інших ознак», а додати в первинний перелік. Вказане принаймні б сприяло актуалізації проблематики на науковому та практичному рівнях.

Також досліджено принцип справедливості, що позиціоновано як справедливий розподіл державних і громадських ресурсів та механізмів, що є вагомим чинником як запобігання, так і подолання дискримінації за віком.

Ключові слова: принципи, правова політика, дискримінація, вік, ознаки дискримінації.

CONSTITUTIONAL PRINCIPLES OF LEGAL POLICY IN THE FIELD OF AGE NON-DISCRIMINATION

The article is devoted to the analysis of the principles of legal policy in the field of age non-discrimination. It is stated that the legal policy of a democratic state should ensure the functioning of public authorities in the light of maximum protection of the rights and freedoms of citizens and anti-discrimination. The principles of legal policy determine its basic principles, key paradigms.

The author identifies the basic principles of legal policy in the study area. The principle of the rule of law is primary and fundamental. This principle became the basis for the functioning of constitutionalism. The rule of law indicates the need for a system of legal requirements, consisting in the formation, change, termination of legal norms, the implementation of law-making activities and law enforcement practices, the existence of a set of regulations. However, these alone cannot fully satisfy the public interest. The content of the principle of legality implies the need for the functioning of state authorities and local self-government in strict compliance with certain legal norms, in accordance with the law and in the manner prescribed by law.

According to the author, the principle of equality should also be defined as a general principle of non-discrimination. The constitutional enshrinement of age equality, however, cannot be assessed positively. Given the urgency of the issue, its breadth should still be age, as a sign not to refer to "other signs", but to add to the original list. This would at least contribute to the actualization of the issue at the scientific and praxiological levels.

The principle of justice, which is positioned as a fair distribution of state and public resources and mechanisms, which is an important factor in both preventing and overcoming age discrimination, is also studied.

Keywords: principles, legal policy, discrimination, age, signs of discrimination.

9. Воеводин Л. Д. Юридический статус личности в России 1997. 300 с.

10. Васильченко О. П. Рівність як форма вираження буття фізичної особи *Форум права*. 2014. № 1. С. 59–66.